

Suomen almanakan 350-vuotismuisto

Suomen almanakan juhlakirja. Julkaissut Helsingin Yliopisto ja Oy Weilin & Göös Ab. Toimituskunta: Kustaa Vilkuna, Gösta Hedström, Eino Kaskimies, Eino Nivanka. Helsinki 1957. 367 s.; liitteenä 1706-vuoden suomenkielisen almanakan faksimile.

Edellä mainitun kokoomateoksen tarkoituksena on, kuten sen alkusanoista ilmenee, valaista tänä vuonna 350-vuotiaan almanakkamme kehitysvaiheita eri näkökulmista katsottuna ja osoittaa, mikä merkitys sillä on näinä vuosisatoina ollut kansamme jokapäiväisessä elämässä. Pääpaino on pantu suomenkielisen almanakkamme vaiheiden ja sisällön esittelyyn. Tämä julkaisu on niin ollen kunnianosoitus sekä ensimmäisen almanakkamme (sen prognostikon on päivätty 12. 7. 1607) laatijan, pappismies ja tähtientutkija Sigfridus Aronus Forsiuksen että ensimmäisen, v. 1705 painetun suomenkielisen almanakan tekijän matematiikan professorin piispa Laurentius Tammelinin muistolle. Juhlakirjan kirjoittajat käsittelevät ylipäänsä aiheita, jotka kuuluvat Virittäjän edustamien tieteiden alaan.

Niin kuin jo GUNNAR SUOLAHTI on (Suomen pappilat 1700-luvulla, 1912, ss. 5–12) varsin monipuolisen

aineiston nojalla osoittanut, etelän sivistyskeskuksista levisi pohjolaan keskiajalla astrologian vahvasti väritämä maailmankatsomus, joka täällä pysyi voimassa vielä uuden ajan ensimmäisinä vuosisatoina. Astrologiasta tuli eri kansanluokkien parissa opastaja erilaisissa elämäntilanteissa. Tämän opin vaikutusta eurooppalaisen almanakan syntyyn ja kehitykseen käsitellään antoisasti KUSTAA VILKUNAN kirjoitelmassa juhlakirjan alussa. Samaa kysymystä tarkastelee astronomian valossa V. R. ÖLANDER laajahkossa tutkielmassaan »Almanakan tähtitieteelliset tiedot», joka varmaan on hyödyllistä luettavaa myös kulttuurintutkimuksen edustajille. Hänen toinen artikkelinsa 1700-luvun kalenterinuudistuksista ja niiden vaikutuksesta almanakkaamme on samoin varteenotettava kansatieteen kannalta, koska siinä käsitellään »vanhaa lukua», jota meillä, kuten tunnettua, on seurattu erinäisten taloustöiden suorituksessa. Kiertotähtien

sijanteihin ja niihin liittyviin astrologisiin käsityksiin perustuneet sääennusteet »myrskymerkkeineen» jne., joita almanakassa vanhaan tapaan julkaistiin, olivat mieluisia maaseudun väestölle. Niinpä kun sääennustuksia ei ollut vuosien 1726 ja 1727 almanakoissa, ne oli kansan vaatimuksesta jälleen otettava käytäntöön, kuten ilmenee J. M. ANGERVON kirjoituksesta »Almanakan säätiedoista». AUVO HIRSJÄRVI, joka valmistelee yksityiskohtaista kansantieteellistä tutkimusta Suomen riimukalentereista, on laatinut niiden rakenteesta selväpiirteisen esittelyn. Siinä myös korostetaan, että riimukalenteri, josta ennen almanakkojen käytön yleistymistä seurattiin vuoden kulkua, on ollut nimenomaan kansankalenteri, sillä sen tekijät ja käyttäjät ovat olleet suurimmaksi osaksi kansanihmisiä; tämän muistaen voimme 1500-luvulla eläneen Olaus Magnuksen tavoin ihmetellä talonpoikien omaksumaa korkeamman ajanlaskun taitoa. TOINI MELANDERIN kulttuurihistorian alalle kuuluvasta kirjoituksesta »Suomen virsikirjojen kalendaariot ja näiden ajantiedot» ilmenee, että suomenkieliseen virsikirjaan liitettiin ainakin jo vuodesta 1621 alkaen säännöllisesti kalendaarioita. Virsikirjakalendaariot, joiden edeltäjiä oli mm. Agricolan Rucouskirjan kalenteri, oli tosin tarkoitettu sivistyneistöä ja erityisesti papistoa varten. Kansanomaisen riimukalenterien tavoin nämäkin ovat ns. ikuisia kalentereita, jotka niissä olevien selitysten avulla voidaan muuntaa määrävuootta vastaaviksi; lisäksi niissä oli aikakaudelle ominaisia astrologisia neuvoja ihmiselämän tarpeita varten.

MARTTI RAPOLAN tutkielmassa »Suomalaisten almanakkojen kielestä» vanha kirjasuomi, sen yhteydessä myös kansanomaisen ajanlasku-

terminologiamme, saa jälleen runsaasti uutta valaistusta.

Monipuolista hyötyä tutkimukselle on vanhoihin almanakkoihimme tehdyistä muistiinpanoista, joiden joukossa on myös kansanmiesten laati-
mia. Tämäntapaiseen lähdeaineistoon ei aikaisemmin ole kiinnitetty niin perusteellista huomiota kuin juh-
lakirjaan painetussa HENRIK GRÖN-
ROOSIN tutkielmassa, jossa eri arkis-
toissa säilyneiden 1700- ja 1800-luku-
jen almanakkojen avulla osoitetaan
näiden muistiinpanojen merkitys
esim. kulttuurihistorialle ja kansa-
tieteelle; jälkimmäistä tiedettä hyö-
dyttävät eniten isäntämiesten talous-
töistään vuoden varrella tekemät
muistiinpanot, joita on jo melko van-
hoilta ajoilta.

Almanakalle ovat noin 1700-luvun puolivälistä alkaen olleet ominaisia liitekirjoitukset, joissa kansalle on annettu eritoten terveydenhoidollisia tai taloudellisia ohjeita. Tätä puolta almanakkamme vaiheissa käsitellään GUNNAR SOINISEN ja AULIS J. ALASEN kirjoituksissa. Eri tutkimuksen vaatisi selvittely, missä määrin kansankulttuuri näistä valistavista neuvoista sai uusia piirteitä; toisaalta voi havaita, että ne sisältävät myös tietoja kansankulttuurimme eri aloilta. Arvokas apuneuvo Suomen almanakan historian tuntemiseksi on JORMA VALLINKOSKEN suuritoinen bibliografia almanakoista ja kalentereista 1608—1956 ja niihin sisältyvistä liitekirjoituksista, prognostikoneista ja kansanvalistuskirjoituksista. EINO NIVANKA, joka on myös ollut juh-
lakirjan toimitussihteeri, on laatinut laajan taulukkoesityksen »Suomalaisen almanakan nimipäivät ja kiinteät juhlapäivät vuosina 1705—1955». Siitä mm. ilmenee, mitä eri muunnelmia ja mitä eri kirjoitustapoja on kunkin nimen kohdalla käytetty ja mistä

almanakkavuosikerrasta mikin näistä on löydettävissä. Lopuksi näemme EINO KASKIMIEHEN kirjoituksesta, miten Helsingin yliopisto on saanut almanakkaprivilegion ja mitä se käytännössä merkitsee.

Monen asiantuntijan yhteisin voimin on juhlakirjassa ensi kerran osoitettu Suomen almanakan monipuolinen kulttuurihistoriallinen merkitys, joka vain kasvaa mentäessä ajassa taaksepäin.

E. A. V.